

Tervist Edendavate Lasteaedade (TEL) võrgustik – struktuur, tegevus, väljund.

Tervist Edendavad Lasteaiad on seotud kogu paikkonna ja terve ühiskonna tervisedendusega. Mida rohkem on neid, kes tahavad laste tervislikku arengut toetada, seda rikkam on riik.

Viimastel aastatel on Eestis üha sagedamini hakatud rääkima võrgustikutööst. Mõiste võrgustikutöö (*networking*) võttis J. A. Barnes kasutusele 1954. aastal ja see lähtub sotsiaalökoloogilisest süsteemiteooriast. Selle järgi on indiviidi (laps) ümbritsev keskkond terviklik ja kõik astmed mikrotasandist (kodu ja lasteaed) makrotasandini (riik) on omavahel seotud. Füüsiline ja psühhosotsiaalne keskkond ja kogu ühiskond laiemalt omavad mõju igapäevasele, sealhulgas laste tervisele.

Võrgustikutöö puhul on tegemist nii paikkondlikult kui poliitiliselt tähtsa töövormiga, mis suudab pakkuda rohkem toetust ja lahendusi kui teised kasutusel olevad meetodid. Klefbeck ja Ogden defineerivad võrgustikku kui indiviidi ümbritsevat süsteemi, mis moodustub inimgruppidest, kellel on mingi ühine eesmärk ja ühised huvid.

Võrgustik tervisedenduses

Rääkides tervisest, tervisedendusest ja Tervist Edendavatest Lasteaedadest tuleb rõhutada, et võrgustikud ja sotsiaalne toetus on olulised tervisemõjurid.

Maailma Terviseorganisatsioon defineerib:

Võrgustik on üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinev grupp, mis on organiseerunud mittehierarhilisel alusel tegelemaks üldiste probleemide või muredega, mida aktiivselt ja süstemaatiliselt seiratakse.

Maailma Terviseorganisatsioon loob ja peab üleval mitmeid tervisedenduslikke võrgustikke erinevates olulistest valdkondades ja probleemides. Need hõlmavad intersektoraalseid tervislike linnade, tervist edendavate koolide ja -haiglate võrgustikke ja WHO riikidevahelisi võrgustikke.

Tervist Edendavate Koolide võrgustik loodi Eestis 1993.aastal MTO initsiatiivil ja toetusel. Eesti Tervist Edendavate linnade liikumine sai alguse 1999. a. ning 25. jaanuaril 2000 asutati Tervist Edendavate Haiglate võrgustik. Viimasena neist hakkas Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustik Eestis arenema "Laste ja noorukite riikliku terviseprogrammi aastani 2005" toetusel 2000. aastal.

Tervist Edendavate Lasteaedade (TEL) võrgustik

Võrgustik koosneb vabatahtlikkuse alusel ühendunud lasteaedadest, kes lähtuvad oma töös tervist edendava lasteaia põhimõtetest, on nõus ellu viima Tervist Edendavate Lasteaedade missiooni ning täitma võrgustikuga liitunud asutuste kohustusi.

TEL missioon on *liita koolieelses eas olevate lastega tegelevate või nende heaolu eest vastutavate täiskasvanute huvid ja eesmärgid lapse arengut ja tervist positiivselt mõjustavatele tegevustele ja nende tegevuste kaudu tagada lastele parem vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis.*

See missioon annab TEL liikumisele üldise suuna, mille alusel saab välja töötada strateegia ja planeerida tegevused. Samas on see nagu visiitkaart laiale üldsusele, sponsoritele, massimeediale, riiklikele ja äristruktuuridele.

Selge on, et ainuüksi tervisesektori vahenditest ja võimalustest ei piisa laste tervise- ja heaoluseisundi parandamiseks. Laste tervise tagamine on võimalik ainult ühiste jõupingutuste ja investeeringute tulemusena. Ja liialdusteta võib väita, et laste tervise edendamine on seotud kogu haridussüsteemiga, ühiskonnaeluga ja kogu elanikkonna tegevusega. Iga ühiskonna kõige tähtsamaks prioriteediks peab olema elu tervisliku alguse tagamine.

Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustiku tegevus:

- pakub võimaluse intersektoraalseks tööks – erinevate sektorite kaasahaaramine laste tervise seotud probleemide väljaselgitamiseks ja lahenduste leidmiseks paikkonnas
- keskendub keskkonnale, kus tervist edendatakse ja säilitatakse (KOV maa-ala, koolieelne lasteasutus jne)
- on vahend paikkonnas püsiva muutuse saavutamiseks näiteks läbi erinevate programmide/projektide/strateegiatega rakendamise

TEL võrgustik arvestab oma strateegia väljatöötamisel, tervisedenduslike programmide või strateegia planeerimisel, läbiviimisel ja hindamisel tervisedenduse põhialuseid. Siia kuuluvad:

- terviklik ehk holistlik käsitlus – arvestatakse nii vaimset, füüsilist kui sotsiaalset tervist mõjutavaid tegureid
- osavõtt – sihtgrupi (ka laste) kaasahaaramine
- intersektoraalsus – erinevate osapoolte (haridus-, sotsiaal-, tervishoid jt.) kaasahaaramine poliitiliste otsuste mõjutamisse ja muutuste saavutamisse
- võrdsete võimaluste pakkumine – tegevus viib võimaluste võrdsustumise poole
- järjepidevuse loomine – tegevus toob endaga kaasa püsivaid muutusi, mis jäävad paikkonda alles ka pärast tegevuse lõppemist
- multistrateegilisus – kasutatakse erinevaid lähenemisi :
  - kasutatakse strateegiat, mis kutsub esile poliitilisi, seadusandlikke, organisatsioonilisi ja paikkondlikke muutusi
  - kasutatakse kommunikatsiooni-, koolituste-, läbirääkimiste- ja nõustamisvahendeid.

STRUKTUUR, TEGEVUS, VÄLJUND

Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustiku struktuur toimib kolmel tasandil.

I Riiklik tasand

Tervist Edendavate Lasteaedade teaduslik ja meetoodiline juhtimine (koolitus, teavitamine, nõustamine, juhendmaterjalide ja trükiste väljatöötamine, uuringute läbiviimine, ühtse infosüsteemi loomine, mentorite supervisioon jne.) toimub Tervise Arengu Instituudi poolt.

II Maakondlik/linna TEL võrgustik, mis ühendab maakonnas või linnas Tervist Edendavad Lasteaiad

Peamiseks eesmärgiks on toetada ja mõjutada laste tervist kohalikul tasandil.

Võrgustiku kaudu saab:

- alгатada koostööd teistes maakondades paiknevate Tervist Edendavate Lasteaedadega kogemuste vahetamise eesmärgil
- sõlmida koostöölepinguid kohaliku omavalitsusega ja teha ettepanekuid laste õiguste tagamiseks
- ette valmistada, koostada ja levitada tervist toetavaid ja ennetustöök vajalikke materjale
- korraldada infopäevi, koolitusi ja terviseüritusi (perepäevad, tervisenädalad, kampaaniad jm.)
- alгатada koostööd meediaga
- teha ettepanekuid laste vaba aja tegevuste ja terviseteenuste kättesaadavuse parandamiseks
- alгатada erinevaid laste tervisele suunatud maakondlikke või kohalikke projekte
- aidata teadvustada laste probleeme kohalikul ja maakonna tasandil
- korraldada koolitusi võrgustiku liikmetele suurendamiseks oskusi ja teadmisi laste arengu ja tervise tagamiseks
- jne sõltuvalt maakonna/linna TEL võrgustiku vajadustest ja võimalustest.

Struktuuri moodustavad:

Võrgustiku koordinaator – mentor.

Selleks on kas Maavalitsuse / kohaliku omavalitsuse tervisedenduse- , tervishoiu – või haridusespetsialist või ka koolieelse lasteasutuse/lasteaed- algkooli esindaja.

Mentori soovituslikud tegevussuunad:

- Maakonna / linna TEL võrgustiku võimestamine ja tegevuse koordineerimine
- Tervisealase teabe / info edastamine ja levitamine lasteaedadele
- Koolieelsete lasteasutuste kaasamine maakonnas/linnas tervisedenduslike ürituste planeerimisse ja läbiviimisse
- TEL võimestamine ja juhendamine kohalike, vabariiklike ja rahvusvaheliste ühisprojektide koostamisel
- Koos TEL esindajatega laste (tervise)vajaduste analüüsimine ja probleemide selgitamine paikkonnas ning vajadusel ettepanekute koostamine
- Ettepanekute edastamine laste tervise tagamiseks maakonna tervisenõukogule
- Vajadusel koostöös lasteaedade tervisemeeskondadega või nende esindajatega asutuse tervisevajaduste analüüsimine, prioriteetsete valdkondade valimine igaaastastes tegevuskavadesse arvestades lasteaedade sisehindamise tulemusi
- Lasteaedade tervisemeeskondade nõustamine tervisedenduslike tegevuste planeerimisel, läbiviimisel ja hindamisel (n. SVH ennetamise riikliku strateegiaga seotud tegevuste elluviimisel lasteasutuse tasandil)
- Koolitusseminaride, teabepäevade organiseerimine ja läbiviimine iseseisvalt või koostöös TAI poolse esindajaga maakonnas/linnas

III Lasteaia tasand - tervisemeeskond

Koosseis sõltub asutuse suurusest, personali koosseisust ning vajadusest. Esindatud peaksid olema peale asutuse erinevate spetsialistide ka hoolekogu esindaja ja vajadusel/võimalusel esindaja kohalikust omavalitsusest.

Peamine eesmärk on asutuse tervisestrategia/arengukava väljatöötamine ning selle rakendamine, tervisega seotud küsimuste lahendamine asutuse tasandil ja igaaastane sisehindamise läbiviimine tervise aspektist.

TEL tegevus lähtub tervist edendava lasteaia mudelist ja keskendub olulisematele tegevusvaldkondadele tervise tagamise aspektist – partnerlus, lasteaia sisepoliitika, koolitus- ja arendustegevus, tervisliku füüsilise- ja psühhosotsiaalse keskkonna arendamine, tervishoiuteenuse kaasajastamine ja terviseõpetuse- ja kasvatusse integreerimine erinevatesse õppe-ja kasvatussegevustesse.

Oluline on osalemine paikkondliku tervisearvamuse kujundamisel – lasteaed kui piirkonnakeskus, osalemine paikkonna erinevates projektides/programmides, koostöö meediaga, teiste haridusasutustega, erinevate organisatsioonidega ja kohaliku omavalitsusega.

Nii positiivset sisu ja olemust kandev asutus nagu seda on koolieelne lasteasutus, suudab kindlasti mõjutada paikkonna sotsiaalset kliimat ja parandada paikkonna elukvaliteeti.